

Josep Palau i Fabre en una imatge de l'any 2000, davant una portada ampliada del llibre
JORDI GARCIA

L'or de l'Alquimista

Josep Palau i Fabre va publicar el 1952 'Poemes de l'Alquimista', un llibre que recull l'essència de la seva obra literària en tots els gèneres

En una conversa de cap a mitjan dècada dels setanta, vaig preguntar a Josep Palau i Fabre sobre els orígens del genial volum *Poemes de l'Alquimista*, publicat el 1952 per primera vegada i reeditat, corregit i augmentat diverses vegades fins convertir-se en un dels llibres de poesia catalana més populars del segle XX. La resposta de Palau no es va fer esperar. Em va explicar que la voluntat de reunir la seva obra poètica en un sol volum ben unitari, a la manera de *Les flors del mal*, de Baudelaire, o *Les fulles d'herba*, de Whitman, venia d'una pregona necessitat testimonial i documental.

Després de la Guerra Civil, durant els anys inicials de la primera postguerra, Palau tenia seriosos dubtes sobre la possible supervivència del català i la cultura catalana a causa de la persecució i l'ofec de la dictadura franquista. Aquesta sensació de no tenir-les totes sobre el futur del català va fer que volgués deixar, em va dir, "un testimoni, el més complet possible, de la vida d'un

jove de la cultura catalana d'aquells anys perquè els lectors del futur poguessin saber, en veritat, com érem". Això vol dir que *Poemes de l'Alquimista* va arrencar d'una triple voluntat de totalitat, finalitat i elegia, que paradoxalment va acabar sent un dels cants vitalistes més bells de la lírica catalana de tots els temps, al costat de Maragall, Riba i Bartra.

En no sucumbir la cultura catalana davant l'embat del franquisme, el sentit i la funció de *Poemes de l'Alquimista* va canviar com de la nit al dia. En lloc de ser un destí final el llibre es va convertir en el plànol per desplegar una ambiciosa obra total. I, ben mirat, el llibre conté les llavors de tot, absolutament tot el que seria l'obra de Palau en el futur. De manera més contundent podem dir que a *Poemes de l'Alquimista* hi ha tot Palau, que és moltíssim.

D'entrada, evidentment, hi ha el Palau poeta, en vers i prosa. El Palau clàssic, serè, delicat, somiador, enamoradís, nostàlgic, líric; el Palau combatiu, incendiari, revoltat,

subversiu; el Palau mordaç, irònic, satíric, denunciador; el Palau solitari, desenganyat, dramàtic; el Palau vitalista, aventurer, exaltat, enèrgic, proteic; el Palau de l'alteritat, el principesc, medievalitzant, donjoanesc, diabòlic, erotòman, cavernícola, hermafrodita, boig, animal, narcisista, pensador, patriòtic, elegiac, superhome, desmenjat, aïrat; el Palau sonetista, epigramista, poeta en prosa, monologuista dramàtic, efràsic, criptofònic, autor de cançons...

Després, trobem el Palau dramaturg a poemes on la veu del poeta desborda els límits del discurs escrit i imprès a la pàgina per projectar-se directament a l'oida dels lectors mitjançant els efectes acústics propis de l'oralitat. Per exemple, el famós sonet octosil·làbic monorim *Jo em donaria a qui em volgués* o l'extraordinari *Comiat* que tanca el volum són, en realitat, petits monòlegs dramàtics. No mestranya gens que Maria del Mar Bonet convertís *Jo em donaria* en una cançó que ha tingut un gran èxit dins el seu repertori des de fa molts anys. O

el poema *Fragment del superhome*, datat la tardor del 1939, que, segons la confessió del mateix autor, va pertànyer a una obra dramàtica de joventut, bandejada. O el comovedor *Cant espiritual*, que és una pregària que demana a crits ser llegit en veu alta, de manera lenta i intensa. O *Léstranger*, que és un poema dialogat a dues veus. Des de l'horitzó de *Poemes de l'Alquimista* no costa gens ni mica endevinar el dramaturg. El pas de la poesia en vers i prosa a la poesia dramàtica vas ser un pas fàcil per a Palau. A més, si revisem els grans referents literaris de Palau trobarem poetes-dramaturgs com ara Joan Maragall, Josep M. de Sagarra, Salvador Espriu i Antonin Artaud.

També hi és present, a *Poemes de l'Alquimista*, el futur narrador. En aquest sentit, *Les metamorfosis de Crorimitekba* és directament una narració. I poemes en prosa com *Conte*, amb un títol ben explícit, tenen un clar fil narratiu que vertebrava tot el text. De tots els gèneres que va conrear Palau la narrativa va ser el més tardà a desplegar-se de manera completa i satisfactòria. Cal recordar que el nostre autor va publicar el seu primer recull de contes, *Contes despulats*, l'any 1982, quan ja tenia 65 anys! Després van venir en ràpida successió quatre reculls més: *La tesi doctoral del diable* (1983), *Amb noms de dona* (1988), *Un saló que camina* (1991), *Les metamorfosis d'Ovídia i altres contes* (1996) i els vuit contes inèdits publicats al final del primer volum de l'*Obra literària completa* (2005).

L'obra narrativa de Palau es va fer tant de pregar per una qüestió de context i entorn. En principi, Palau no se sentia inclinat a la narrativa perquè trobava que era el gènere més social i sociable de la literatura i mentre el català vivia sotmès a exclusions, pressions i obstacles el clima no era gens propici a la creació i escriptura de contes. Una data assenyalada ens farà entendre el fenomen del desbloqueig tardà de la narrativa de Palau: el 1983 es va aprovar la famosa Llei de Normalització Lingüística, l'any que el nostre autor va publicar el se-

gon recull de relats. La dedicació constant de Palau a les arts plàstiques també és present, com no podia ser d'altra manera, a *Poemes de l'Alquimista*. Palau no creia gens ni mica en la parcel·lació del món de l'art. Estava convençut que les arts formaven una gran família i tot creador digne de dir-se artista havia de participar d'una manera o altra en totes les arts. Per això podem rastrejar, sense dificultats, les referències al cinema, la pintura, l'escultura, l'arquitectura, el disseny, les arts escèniques, la

Desborda els límits del discurs imprès

Palau no se sentia inclinat a la narrativa

música, etcètera, a l'obra general de Palau. El cinema, el teatre i la pintura hi són, a *Poemes de l'Alquimista*, en representació de totes les arts. En primera instància tenim els poemes efràsics dedicats, respectivament, a pintors com Perugina, Gimeno, Botticelli, Marquet, Fragonard, Rubens, Dalí i Miró. I després tenim el tribut als colors bàsics de la paleta de Picasso –blau, blanc, negre, vermell, verd, taronja, groc– al cicle de set poemes

en prosa *Teoria dels colors*, dedicat convenientment “al boig dels colors, Picasso”.

En penúltim lloc, tenim el Palau traductor que al llarg de la seva carrera ens va oferir excel·lents versions de Rimbaud (1966, 1984), Artaud (1977), Kosovel (1985), Mariana Alcoforado (1986) i Balzac (1986). A *Poemes de l'Alquimista* Palau va publicar dos experiments originals i extrems en el camp de la traducció de poesia: *La identitat*, una represa molt personal del poema de Baudelaire *Léstranger*, i *L'aventura*, una versió del poema *Sensation*, de Rimbaud, que en una sèrie de quatre variacions successives es va allunyant del text base per convertir-se en un veritable poema de Palau per via de la identificació, l'assimilació i l'apropiació.

I, finalment, trobem el Palau assagista a *Poemes de l'Alquimista*. Un dels secrets més ben guardats de la literatura catalana és que Palau i Fabre va ser un excel·lent assagista i articulista. L'autor va dedicar una part considerable del segon volum de l'*Obra literària completa* (2005), 1.241 pàgines per ser exactes, a aplegar la seva producció com a assagista i articulista, una producció que dibuixa un arc cronològic que va pràcticament sense interrupcions entre el 1933 i el 2004. L'assagista penetrant i pur que va ser Palau arrenca de les notes generals i específiques que l'autor va escriure a París entre la primavera, l'estiu i la tardor del 1950 per acompanyar *Poemes de l'Alquimista*, explicitant-ne tant el marc conceptual general del conjunt com les incidències particulars de certs textos puntuals.

Si Proust va treure una novel·la d'una tassa de te i una magdalena, Palau i Fabre va poder treure'n una dilatada obra, que abraça la poesia, el teatre, la narrativa, l'assaig, la crítica d'art, la teoria i crítica literària i la traducció, d'un llibre relativament breu però riquíssim i explosiu que tots coneixem sota el conegudíssim títol *Poemes de l'Alquimista*. *

POEMES DE L'ALQUIMISTA
J. Palau i Fabre

Editorial: Proa
Barcelona, 2017
Pàgines: 232
Preu: 18,50 euros

